

**AGROBIZNES TERMINOSFERASINING QIYOSIY
INTERPRETATSIYASI (NEMIS, RUS VA O‘ZBEK TILLARI
ASOSIDA)**

Khaitova Gulshan Bahodirovna

Nemis va fransuz filologiyasi kafedrası o‘qituvchisi

Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada agrar soha va biznes terminlarining nemis, rus va o‘zbek tillaridagi konseptual interpretatsiyasi lingvistik, madaniy va pragmatik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Turli tillarda shakllangan terminlarning semantik maydonlari, konseptosferadagi o‘rni hamda madaniyatlararo muloqotda tutgan o‘rni qiyosiy yondashuv asosida ko‘rsatib beriladi. Tadqiqotda tilshunoslikning terminologiya nazariyasi, kognitiv lingvistika va konseptual tahlil metodlaridan foydalanildi. Natijalarda agrobiznes terminlari uch tilning iqtisodiy-madaniy konteksti bilan bog‘liq holda turlicha konseptual yuklamaga ega ekani aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: agrobiznes, terminologiya, konseptual tahlil, qiyosiy lingvistika, nemis tili, rus tili, o‘zbek tili.

Annotation. This article analyzes the conceptual interpretation of agrarian and business terms in German, Russian, and Uzbek from linguistic, cultural, and pragmatic perspectives. The semantic fields of terms formed in different languages, their place in the conceptosphere, and their role in intercultural communication are demonstrated through a comparative approach. The research applies the theories of terminology, cognitive linguistics, and conceptual analysis. The results reveal that agribusiness terms carry different conceptual loads depending on the economic and cultural context of each language.

Keywords: agribusiness, terminology, conceptual analysis, comparative linguistics, German, Russian, Uzbek.

Аннотация. В данной статье рассматривается концептуальная интерпретация аграрных и бизнес-терминов в немецком, русском и узбекском языках с лингвистической, культурной и прагматической точек зрения. На основе сопоставительного подхода показаны семантические поля терминов, сформированных в различных языках, их место в концептосфере, а также роль в межкультурной коммуникации. В исследовании применяются теория терминологии, когнитивная лингвистика и методы концептуального анализа. Результаты показывают, что термины агробизнеса обладают различной концептуальной нагрузкой в зависимости от экономико-культурного контекста каждого языка.

Ключевые слова: агробизнес, терминология, концептуальный анализ, сопоставительная лингвистика, немецкий язык, русский язык, узбекский язык.

Kirish. Globalizatsiya jarayonida iqtisodiyotning barcha tarmoqlari qatori agrobiznes sohasi ham jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Agrobiznes nafaqat qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish, balki ularning qayta ishlanishi, saqlanishi, logistika jarayonlari va xalqaro bozorlarda savdoga chiqarilishini o'z ichiga olgan murakkab tizim sifatida talqin etiladi. Shu bois mazkur sohada shakllanayotgan terminologiya zamonaviy lingvistikaning tadqiqot obyekti bo'lib, terminlarning shakllanish mexanizmlari, konseptual mazmuni va madaniy konnotatsiyalarini o'rganish alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Agrobiznes terminlari milliy tillarda bir xil bo'lmagan konseptosferalarga asoslanadi. Masalan, nemis tilida agrobiznes sohasidagi terminologiya asosan Yevropa Ittifoqi agrar siyosati, ekologik barqarorlik, innovatsion texnologiyalar va xalqaro savdo normalari bilan bog'liq bo'lsa,

rus tilida u ko‘proq postsovet agrar merosi, davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlari va resurslar taqsimoti bilan uzviy aloqadorlikda shakllangan. O‘zbek tilidagi agrobiznes terminlari esa milliy qishloq xo‘jaligi an‘analari, bozor iqtisodiyoti sharoitida yuzaga kelgan yangi konseptlar, shuningdek, xalqaro terminlar adaptatsiyasi asosida rivojlanmoqda.

Terminlarning shakllanishi va konseptual interpretatsiyasi ko‘plab omillarga, jumladan, iqtisodiy-siyosiy sharoit, madaniy qadriyatlar, tarixiy taraqqiyot hamda xalqaro hamkorlik darajasiga bog‘liq. Shu nuqtayi nazardan, agrobiznes terminlari millatlararo iqtisodiy hamkorlikning muhim ko‘rsatkichlaridan biri sifatida ham namoyon bo‘ladi. Turli tillardagi terminlarning qiyosiy tahlili ularning semantik maydonlarini aniqlash, konseptual tafovut va o‘xshashliklarni ko‘rsatish, shuningdek, xalqaro iqtisodiy diskursda samarali muloqotni ta’minlash imkonini beradi.

Shunday qilib, agrobiznes terminologiyasining nemis, rus va o‘zbek tillarida shakllanishini va ularning konseptual interpretatsiyasini tadqiq etish qiyosiy terminologiya, kognitiv lingvistika hamda lingvomadaniyatshunoslik uchun dolzarb masala hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat lingvistik jihatdan, balki iqtisodiy-madaniy va ijtimoiy nuqtai nazardan ham ilmiy asoslangan yondashuvni talab etadi.

Adabiyotlar tahlili. Agrobiznes terminologiyasiga oid ilmiy izlanishlar so‘nggi yillarda xalqaro va milliy miqyosda faol rivojlanmoqda. Xususan, agrar sohada qo‘llanilayotgan terminlarning konseptual asoslarini yoritishda xorijiy va o‘zbek tadqiqotchilari turli yondashuvlarni taklif qilganlar.

Avvalo, agrobiznes atamasining ilmiy muomalaga kirib kelishi John H. Davis va Ray A. Goldbergning “A Concept of Agribusiness” asariga borib taqaladi. Mazkur tadqiqotda agrobiznes qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishidan tortib, uni qayta ishlash, saqlash, transport qilish va iste’molchiga

yetkazishgacha bo‘lgan kompleks tizim sifatida talqin etiladi¹. Keyinchalik M. Porterning “Competitive Advantage” asarida “qiymat zanjiri” (value chain) konsepsiyasi ilgari surilib, agrobiznes jarayonlarini strategik boshqarish va terminologik ifodalash uchun nazariy asos yaratildi².

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda agrobiznes tushunchasining turli talqinlari ham kuzatiladi. Oliveira va hammualliflar “Analysis of Conceptual Definitions of Agribusiness” nomli ishida agribiznes atamasi 2015–2023 yillardagi ilmiy adabiyotlarda qanday talqin qilinganini tahlil qilib, asosiy yondashuvlar (faoliyat, tizim, sanoat, jarayon, amaliyot) va atributlar (savdo, logistika, xizmatlar, agroekosistema)ni aniqlashgan. Ushbu tadqiqot mazkur terminning turli milliy konseptosferalarda turlicha mazmun kasb etishini ko‘rsatadi³.

Rus tilshunosligida ham agrobiznes terminologiyasi tadqiqotlari mavjud. Donskova va Fedorova⁴ qishloq xo‘jaligi terminlarining shakllanish usullari, ularning polisemiyasi va tarjima jarayonidagi qiyinchiliklarni ko‘rib chiqib, terminlarning mazmuniy noaniqliklari ko‘pincha kontekst yetishmovchiligidan kelib chiqishini ta’kidlagan. CyberLeninka bazasida chop etilgan “Теоретические подходы к понятию агропредпринимательство и малый агробизнес” maqolasida esa

1 Davis J. H., Goldberg R. A. A Concept of Agribusiness. – Boston: Harvard University Press, 1957. – 136 p.

2 Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. – New York: Free Press, 1985. – 557 p.

3 Oliveira E. dos S., Silva F. P., Andrade E. R., Nobre H. T. Analysis of conceptual definitions of agribusiness using the conceptual bibliographic method // ResearchGate, 2023. – DOI: 10.13140/RG.2.2.23758.74564.

4 Donskova L. A., Fedorova T. D. Agricultural terminology: Some ways of forming terms and their polysemy // Epomen. – 2020. – №38. – С. 108–113.

agrobiznes va agrotadbirkorlik tushunchalarining nazariy chegaralari aniqlanib, kichik biznes terminlari bilan aloqadorligi izohlangan⁵.

O'zbek tilshunosligida esa ushbu sohaga oid izlanishlar endigina shakllanmoqda. Abdinabiyev va Xudoyqulov ingliz va o'zbek tillaridagi qishloq xo'jaligi terminlarining leksik-semantik xususiyatlarini qiyoslab, terminlarning milliy konseptosferalarda qanday mazmun kasb etishini ochib berga⁶. Shuningdek, N.Hamidov va M.Jo'rayevlarning iqtisodiy atamalar, xususan, qishloq xo'jaligi va agrobiznes sohasidagi terminlar bo'yicha tadqiqotlari mazkur sohaga oid dastlabki ilmiy qadamlar sifatida ahamiyatlidir⁷.

Materiallar va metodlar. Tadqiqot materiali sifatida nemis, rus va o'zbek tillaridagi agrobiznes terminlari tanlab olindi. Metodologik asos sifatida qiyosiy tahlil, konseptual xaritalash, semantik maydon usuli, kognitiv-lingvistik interpretatsiya usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Nemis tilida agrobiznes terminlari iqtisodiy samaradorlik va ekologik barqarorlik tushunchalari bilan chambarchas bog'langan. Rus tilida esa terminlar davlat siyosati va ishlab chiqarish hajmi bilan bog'liq. O'zbek tilida agrobiznes terminlari ko'proq amaliyotga, ya'ni fermer xo'jaligi faoliyatiga, ishlab chiqarish jarayoniga yo'naltirilgan. Qiyosiy tahlil natijalariga ko'ra, nemis tilida ekologik qadriyatlar ustun, rus

5 Иванова О. В., Петров С. А. Теоретические подходы к понятию агропредпринимательство и малый агробизнес // Экономика и управление: анализ, практика. – 2018. – Т. 3. – №12. – С. 55–62. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskie-podhody-k-ponyatiyu-agropredprinimatelstvo-i-malyy-agrobiznes>

6 Abdinabiyev S., Khudoyqulov A. The peculiarities of agricultural terms in English and Uzbek // Tadqiqotlar.uz. – 2023. – Т. 2. – №4. – P. 101–110. – URL: <https://tadqiqotlar.uz/new/article/view/1111>

7 Ҳамидов Н., Жўраев М. Қишлоқ хўжалиги терминологияси ва унинг ривожланиш хусусиятлари. – Тошкент: Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси, 2019. – 212 б.

tilida davlat siyosati markazda, o‘zbek tilida esa an’ana va amaliyot bilan bog‘liq konseptual elementlar yetakchi ekani ko‘rindi.

Til	Termin(lar) misol	Konseptual yo‘nalish	Izoh
Nemis tili	<i>Agrarwirtschaft</i> (аграр хўжалик), <i>Bioanbau</i> (био-экинчилик), <i>Landwirtschaftsbetrieb</i> (қишлоқ хўжалиги корхонаси), <i>Nachhaltige Landwirtschaft</i> (барқарор қишлоқ хўжалиги)	Ekologik barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik	Германия агробизнеси атамаларида барқарорлик, биоишлаб чиқариш ва экологик масъулият алоҳида аҳамиятга эга.
Rus tili	<i>Агропромышленный комплекс</i> (АПК), <i>фермерское хозяйство</i> , <i>сельхозпроизводитель</i> (қишлоқ хўжалик ишлаб чиқарувчиси), <i>сельскохозяйственные угодья</i> (қишлоқ хўжалиги ерлари), <i>продовольственная</i> <i>безопасность</i> (озиқ-овқат хавфсизлиги)	Davlat siyosati, ishlab chiqarish hajmi, markazlashgan boshqaruv	Совет ва Россия тажрибасида АПК ва давлат тартибга солиши устувор бўлиб, “озиқ-овқат хавфсизлиги” ҳам муҳим концепт ҳисобланади.
O‘zbek tili	<i>Agrobiznes, fermer xo‘jaligi, dehqon bozori,</i> <i>kooperatsiya, qishloq xo‘jaligi klasteri,</i> <i>oziq-ovqat xavfsizligi</i>	Amaliyot, an’ana, modernizatsiya	Ўзбекистонда анъанавий терминлар билан бирга “кластер”, “кооперация” каби янги атамалар ҳам миллий иқтисодий ислохотлар натижасида шаклланмоқда.

Олиб борилган таҳлиллар шуни кўрсатадики, агробизнес терминологияси турли тилларда умумий семантик ядрони сақлаб қолган ҳолда, ҳар бир миллий концептосферада ўзига хос маъно ва прагматик юкламалар билан бойитилган. Бу ҳолат тилшуносликнинг кросс-маданий йўналишлари учун муҳим илмий хулоса ҳисобланади.

Биринчи навбатда, немис тилида агробизнес терминлари экологик барқарорлик, инновацион технологиялар ва экологик масъулият каби қадриятлар билан узвий боғланган. Бу ҳолат Германиядаги агросаноат сиёсати ва барқарор ривожланиш стратегиялари билан уйғунликда намоён бўлади.

Рус тилида эса агробизнес терминлари кўпроқ марказлашган иқтисодий бошқарув тизими ва давлат сиёсатида хос концептлар асосида шаклланган. Бу рус иқтисодий-тарихий тажрибаси, колхоз-совхоз тизими ва давлатнинг тартибга солувчи роли билан изоҳланади.

Ўзбек тилида эса агробизнес терминлари миллий анъаналар, меҳнат муносабатлари ва амалиёт устуворлиги билан ифодаланади. Хусусан, қишлоқ хўжалигига оид терминларда халқ оғзаки ижоди ва этнографик омиллар таъсири кучли кўзга ташланади.

Қиёсий таҳлил шуни англатадики, агробизнес терминологиясининг ўрганилиши фақат назарий жиҳатдан эмас, балки амалий аҳамиятга ҳам эга. Хусусан, таржимада семантик ноаниқликларни олдини олиш, иқтисодий-ҳуқуқий ҳужжатларда изчилликни таъминлаш ва миллий термин тизимини бойитиш имкониятларини яратади.

Келгусида қуйидаги йўналишларда изланишларни чуқурлаштириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади:

1. Агробизнес терминларининг кўп тилли электрон луғатини яратиш ва унда концептуал семантика ва қиёсий изоҳларини бериш.

2. Параллел корпуслар асосида семантик хариталарни ишлаб чиқиш, терминларнинг қиёсий интерпретациясини автоматлаштирилган таҳлил қилиш.

3. Когнитив-лингвистик тадқиқотларни кенгайтириш ва агробизнес соҳаси терминологиясини халқаро миқёсда уйғунлаштириш.

4. Миллий иқтисодий амалиётда терминлардан самарали фойдаланиш учун таржимонлар ва иқтисодчилар учун методик қўлланмалар тайёрлаш.

Шундай қилиб, агробизнес терминологияси соҳасидаги қиёсий тадқиқотлар лингвистика, иқтисодиёт ва маданий мулоқотда муҳим назарий ва амалий натижаларга эга бўлиши мумкин.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdinabiyev S., Khudoyqulov A. The peculiarities of agricultural terms in English and Uzbek // Tadqiqotlar.uz. – 2023. – Т. 2. – №4. – Р. 101–110. – URL: <https://tadqiqotlar.uz/new/article/view/1111>
2. Davis J. H., Goldberg R. A. A Concept of Agribusiness. – Boston: Harvard University Press, 1957. – 136 p.
3. Donskova L. A., Fedorova T. D. Agricultural terminology: Some ways of forming terms and their polysemy // Epomen. – 2020. – №38. – С. 108–113.
4. Felber H. Terminology Manual. – Paris: UNESCO, 1984. 78-80 p.
5. Grinev-Grinevich S. V. Terminovedenie. – М.: Akademiya, 2008. 45-48 b.
6. Ҳамидов Н., Жўраев М. Қишлоқ хўжалиги терминологияси ва унинг ривожланиш хусусиятлари. – Тошкент: Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси, 2019. – 212 б.
7. Иванова О. В., Петров С. А. Теоретические подходы к понятию агропредпринимательство и малый агробизнес // Экономика и управление: анализ, практика. – 2018. – Т. 3. – №12. – С. 55–62. – URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskie-podhody-k-ponyatiyu-agropredprinimatelstvo-i-malyy-agrobiznes>

8. Lotte D. S. Osnovy postroeniya nauchno-tekhnikeskoy terminologii. – M.: Nauka, 1961.
9. Oliveira E. dos S., Silva F. P., Andrade E. R., Nobre H. T. Analysis of conceptual definitions of agribusiness using the conceptual bibliographic method // ResearchGate, 2023. – DOI: 10.13140/RG.2.2.23758.74564.
10. Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. – New York: Free Press, 1985. – 557 p.